

Падалко Богдан Олександрович

Аспірант кафедри філософії гуманітарних наук

Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна)

<https://orcid.org/0009-0008-5494-4257>

e-mail: padalko.bogdan@gmail.com

**СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКЕ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ
ПОНЯТЬ ВЛАСНОСТІ, БАГАТСТВА І ЗАМОЖНОСТІ В
УМОВАХ ВІЙНИ**

Резюме

Доведено, що повномасштабна війна рф проти України радикально трансформує базові філософські категорії соціального буття, зокрема власності, багатства і заможності, виводячи їх за межі правового чи економічного визначення і наповнюючи новими – ситуативними, символічними та нормативно-ціннісними змістами. Війна постає як універсальний соціальний конструкт, що одночасно впливає на інституційні структури та повсякденний досвід, спричиняючи переосмислення уявлень про стабільність, легітимність і добробут.

Розкрито триєдину природу означених категорій, кожна з яких функціонує в межах філософського, суспільного та соціокультурного дискурсів. Власність тлумачиться не лише як формалізоване право, а як форма соціального впорядкування, що маркує індивідуальну приналежність, ідентичність та моральну легітимність. Багатство інтерпретується як потенціал надлишковості, що визначає здатність до впливу, автономії та символічного домінування. Заможність постає як нормативно прийнята межа достатності, що формує образ впорядкованого життя, соціальної прийнятності й моральної самореалізації.

Обґрунтовано, що війна порушує традиційний баланс між цими категоріями: заможність дедалі менше пов'язується з об'єктною власністю, багатство втрачає юридичну усталеність, а сама власність перестає бути гарантією добробуту. Натомість усе більшого значення набувають ситуативна безпека, доступ до публічних ресурсів і здатність до символічного

позиціонування в суспільстві. Така трансформація фіксує зсув у бік нової соціальної онтології, де домінують гнучкі, адаптивні, несталі форми легітимації.

Виявлено глибокі суперечності між уявленнями про багатство, власність і заможність у масовій свідомості, які проявляються у парадоксах статусу, моральній амбівалентності й втраті довіри до традиційних соціальних ієрархій. Вони є результатом розриву між нормативними уявленнями і реальною соціальною практикою, що особливо загострюється в умовах війни.

Проаналізовано, як означені категорії функціонують у різних дискурсивних площинах: від філософсько-онтологічної (як форми буття), до повсякденно-побутової (як уявлення про «життя як треба»).

Ключові слова: власність, багатство, заможність, філософія війни, соціальна онтологія, трансформація, норма достатності.

Вступ

Екзистенційний досвід українського суспільства, яке у XXI столітті стало одним із перших прикладів повномасштабної війни як всеохопної події у політичній, економічній, соціальній, культурній, правовій, психологічній та комунікаційній сферах, потребує філософського осмислення в усіх релевантних гуманітарних дискурсах. Попри тисячолітній досвід, наукове знання й філософсько-гуманітарне осмислення не запропонували узагальненої філософської моделі для інтерпретації війни як багатомірного соціального феномену – з її здатністю водночас змінювати всі сфери суспільного життя, структури, уявлення та смисли. Війна в сучасному суспільстві не лише змінює політичні й соціальні структури, а й загострює необхідність переосмислення засадничих філософських категорій. Однією з таких категорій є власність, яка втрачає свою традиційну правову або економічну визначеність і набуває нових, гібридних, ситуативних форм. У контексті війни змінюються не лише механізми володіння, але й самі смисли того, що вважається багатством і заможністю. Ці категорії поступово втрачають сталі ознаки й об'єкту прив'язку, набуваючи рис володіння без об'єкта, багатства без речей і заможності в умовах відсутності сталого соціального та інституційного середовища.

Аналіз останніх публікацій. Філософський дискурс війни наразі перебуває на етапі становлення. Попри зростаючу кількість гуманітарних праць, багато ключових проблем – зокрема, пов'язаних із кризою суспільної довіри, кризою довіри до інституцій політичного представництва і правозастосування, деструкцією економічної раціональності, втратою ефективної політичної суб'єктності суспільства та переосмисленням соціального буття та ціннісних орієнтацій – ще не отримали належного

концептуального осмислення. У цьому огляді зосереджено увагу на тих аспектах війни, які дослідники вже окреслили як пріоритетні.

У роботі Г. Коростильова здійснено концептуалізацію сучасної гібридної війни як системного феномена, що охоплює не лише воєнні, а й інформаційні, ментальні, соціальні, економічні аспекти. Поняття «ментальної війни» висвітлюється як війни за свідомість і когнітивний простір, що безпосередньо впливає на структуру ідентичності й поведінкові механізми [1, с. 35].

Монографія «Українське суспільство в умовах війни 2022» [2, с. 123, 130] аналізує зміни у суспільних установках щодо безпеки, матеріальних орієнтирів, моделей добробуту. Наголошується на знеціненні довгострокового планування, переорієнтації з нагромадження на виживання та ситуативну стабільність.

У статті Т. Букіної та П. Ямпольця розглянуто роль гуманітарних цінностей, соціальних і культурних чинників у формуванні стратегій адаптації до умов війни. Підкреслюється необхідність філософського осмислення конфлікту через призму моральних категорій: гідності, справедливості, ідентичності [3, с. 22].

М. Козловець аналізує феномен ідентичності у воєнному контексті, висувуючи тезу про екзистенційне очищення. Воєнна загроза, на думку автора, стимулює руйнування старих форм самоідентифікації та формування нових, символічних структур [4, с. 80].

Колективна монографія «Онтологія війни: український вимір» [5] пропонує розгорнутий аналіз формування національної ідентичності, культурної згуртованості та символічної єдності в умовах воєнного досвіду. Водночас, у праці І. Паніної подано огляд теоретичних підходів до миру в межах реалізму, конструктивізму та критичної теорії. Наголошено на гібридному характері сучасних конфліктів і на потребі переосмислення усталених уявлень про безпеку, право, справедливість [6, с. 93].

Узагальнюючи проаналізовані дослідження, можна констатувати, що фокус уваги зосереджено на проблемах ідентичності, нормативності, морального вибору, адаптації суспільства до екстремальних умов, трансформації уявлень про безпеку та публічну етику.

Методи дослідження

Методологічне підґрунтя даного дослідження ґрунтується на міждисциплінарному філософському аналізі, в якому поєднано елементи соціальної онтології, критичної герменевтики та дискурсивної аналітики, що дозволяє осмислити трансформації базових соціальних категорій в умовах екзистенційної кризи війни. У центрі дослідження — філософські конструкти власності, багатства і заможності, які розглядаються не як статичні

правові або економічні дефініції, а як смислові структури, що формуються й функціонують у трьох паралельних, але взаємопов'язаних дискурсах: філософському (онтологічно-нормативному), суспільному (інституційно-регулятивному) та соціокультурному (повсякденному). Такий підхід передбачає реконструкцію смислів через фіксацію їхньої концептуальної ролі в структурі соціального буття, аналіз форм легітимації у політичних і культурних нарративах, а також дослідження побутових уявлень, що відображають і транслиують ці категорії у масовій свідомості. Застосовано принцип філософського множинного контекстуалізму, відповідно до якого одне й те саме поняття (наприклад, «заможність») розкривається в різних площинах значення — як нормативна межа, як досвід повсякденної впевненості, як символ соціального визнання — і водночас співвідноситься з онтологічним горизонтом буття людини у суспільстві. Методологічною інновацією є введення поняття «тріади реконфігурації» як аналітичної моделі для опису внутрішньої динаміки між власністю, багатством і заможністю, де кожен елемент втрачає автономне значення й набуває сенсу лише в кореляції з іншими. Також у дослідженні використано підхід соціальної феноменології у тій частині, що стосується вивчення трансформації уявлень про майнову ієрархію та моральну легітимність володіння у контексті воєнного досвіду. Додатково інтегровано категорії символічної влади (П'єра Бурдьє) для розуміння того, як матеріальні й нематеріальні ресурси переплітаються у формуванні публічної та внутрішньої репрезентації добробуту.

Результати дослідження

Категорії власності, багатства і заможності розглядаються у цьому дослідженні як фундаментальні філософські конструкти, що визначають смислову архітектуру соціального буття. Для обґрунтування нашого дослідження ми використовуємо викладення нашої позиції у трьох взаємопов'язаних дискурсах – філософському, загальносуспільному та соціокультурному (побутовому), що дозволяє одночасно зафіксувати концептуальну, нормативну й емпіричну присутність означених категорій.

Власність як філософська категорія визначається як соціально визнане відношення між суб'єктом і об'єктом, що фіксує умови легітимного володіння, розпорядження та репрезентації об'єкта володіння як «свого» у структурі соціального порядку. Її онтологічна природа полягає в укоріненні у просторі суспільного буття як форми об'єктивації свободи, автономії та самореалізації [7, р. 52]. Структурно власність охоплює: 1) суб'єкта володіння; 2) об'єкт або ресурс; 3) форму соціального визнання (титул, право, статус); 4) механізм репрезентації у публічному просторі. Вона виконує функції: забезпечення соціально визнаного володіння, регулювання доступу до матеріальних і символічних об'єктів, фіксації соціального статусу,

спадкоємності, юридичного оформлення майнових прав і структурування соціальної ієрархії.

У суспільному розумінні власність сприймається як право володіння, користування і розпорядження речами, майном, землею, об'єктами, нерухомістю, грошима, ресурсами, засобами виробництва, знаннями. До власності зараховуються як приватні, так і колективні або загальні форми володіння, включаючи державну і комунальну власність. У суспільному дискурсі вона також пов'язується з економічною самостійністю, стабільністю, правовим захистом і спадковістю [8, р. 7].

У соціокультурному та побутовому дискурсі власність ототожнюється з конкретними, відчутними матеріальними об'єктами – нерухомістю, квартирою або будинком, дачею, земельною ділянкою, транспортом, коштовностями, грошовими вкладками, побутовою технікою, засобами ведення господарства. У цьому реєстрі вона сприймається як майно, що підлягає володінню, спадкуванню, даруванню або втраті, і пов'язана з відчуттям забезпеченості, стабільності й власного простору. Власність тут мислиться як те, що «є в мене» і що «можна втратити» або «залишити дітям». У цьому ж дискурсі формуються уявлення про ставлення до чужої або загальної власності – від поваги й недоторканності до допустимості привласнення, залежно від моральних норм середовища [9, с. 4]. Соціокультурна норма передбачає оцінювання власності як ознаки статусу, досягнення, порядності або ж навпаки – привілею, незаслуженого зиску, наживи [8, с. 421].

Багатство як філософська категорія визначається як здатність індивіда або спільноти акумулювати й інтегрувати матеріальні та нематеріальні форми надлишковості, що створюють умови для вільної дії, впливу, самореалізації та самотрансценденції. Онтологічно багатство фіксує потенціал перетворення буття через розширення меж можливого. Багатством вважають: великі суми грошей, нерухомість, активи, підприємства, коштовності, запаси, прибуткові інвестиції, бізнес, рідкісні предмети, розкіш, які дозволяють людині не залежати від праці або сторонньої допомоги. Це сукупність володінь, яка забезпечує незалежність, свободу дій і визнання. Функції багатства: створення основи для суб'єктного позиціонування в суспільстві, реалізація політичних, медійних або культурних амбіцій, підтримка інвестиційної активності, спонсорства та розширення соціального впливу. Його надлишковість є джерелом соціальної динаміки – від фінансування інновацій до придбання символічного статусу [10, с. 16].

У суспільному дискурсі багатство сприймається як значна сукупність матеріальних благ – грошей, нерухомості, підприємств, техніки, товарних запасів, що дають змогу жити без залежності від зовнішніх джерел доходу. Багатство ототожнюється із здатністю до впливу, соціальним

домінуванням, символічним престижем і стилем життя, недоступним для більшості. У цьому розумінні воно є ознакою успіху, сили, привілею [10, с. 14].

Заможність як філософська категорія визначається як нормативно-смыслова форма достатності, яка встановлює межу між бідністю та надміром і фіксує прийнятний для особистості та суспільства рівень добробуту, що гарантує стабільність, впевненість і моральну прийнятність повсякденного життя [8, р. 444]. Онтологічно вона фіксує зону достатності – простір, у якому індивід не лише має доступ до блага, а й не зазнає загроз втрати, нестачі чи деградації. Заможністю вважають рівень задоволення життєвих потреб, що забезпечує впорядкованість побуту, впевненість у завтрашньому дні, стабільність доходів, відповідність способу життя соціальним очікуванням і моральним нормам, а також здатність самостійно утримувати себе і родину без зовнішньої підтримки. Її функції: формування внутрішньої стабільності, орієнтація на належне, фіксація стану «життя як треба», зниження тривожності щодо майбутнього.

У суспільному розумінні заможність – це соціально прийнятний рівень добробуту, що дозволяє вести нормальне життя, мати житло, роботу, забезпечення сім'ї, елементи комфорту, доступ до медицини, освіти, культурних благ. Заможність трактується як «нормальний рівень життя» – не багатство, але й не бідність; як досягнутий стан стабільності, який підтримується без зовнішньої допомоги.

У соціокультурному й побутовому дискурсі заможність ототожнюється із «звичайною впевненістю» – коли «все є», «вистачає», «живе як люди». Це – квартира або будинок у доброму стані, власний транспорт, стабільний дохід, заощадження, оплачувані потреби дітей, можливість відпочинку. У мовленні це постає у виразах «має все необхідне», «не бідую», і закріплює уявлення про норму буття в межах культурно схваленого. Заможність фіксує етичну норму дозволеного і бажаного стану, що забезпечує відчуття впорядкованості, спокою та впевненості у завтрашньому дні. Вона не зводиться до сукупності наявних благ, а функціонує як форма самовизначення і нормативної орієнтації в соціальному просторі.

У цілісному вигляді ця тріада формує модель смыслової присутності людини в суспільстві: власність – як онтологічно-соціальна форма закріплення в суспільному порядку через володіння, правове визнання та публічну репрезентацію; багатство – як концепт надлишковості, що фіксує потенціал впливу, автономії та розширення меж можливого; заможність – як нормативно прийнятна межа достатності, що поєднує відчуття стабільності, соціальної прийнятності й морального самовиправдання. У взаємозв'язку ці категорії визначають конфігурацію соціального буття, формуючи ієрархію доступу до матеріального, символічного і нормативного.

У суспільному мовленні власність постає як інститут закріплення і розпорядження – стабільна й формалізована структура права. Багатство – як риторика переваги, демонстративного надлишку, винятковості; заможність – як формула життєвої достатності, нормального й прийнятно-го рівня. У соціокультурному та побутовому досвіді власність ототожнюється з конкретним і юридично визнаним майном; багатство – з образом винятковості, великого володіння й соціальної дистанції; заможність – з відчуттям забезпеченості, передбачуваності та спокою. Формально стабільна власність протистоїть змістовно нестійким багатству і заможності, які залежать від соціального контексту, зовнішніх чинників та колективного сприйняття. Багатство і заможність не є синонімами власності: наявність власності ще не означає багатства або заможності, так само як заможність можлива без власності – наприклад, через стабільний дохід, соціальну інтегрованість або доступ до суспільно розподілених благ. Багатство, у свою чергу, не завжди має гарантії легітимного закріплення. Саме ці розриви між категоріями створюють напругу в соціальних уявленнях, породжують парадокси статусу й визначають моральну неоднозначність суджень про добробут [11, с. 112].

Категорії власності, багатства і заможності становлять базові підвалини суспільної стабільності, оскільки їхнє функціонування забезпечує передбачуваність, спадковість і розрахованість соціально-економічних дій. Їхній загальний характер – переважно екстенсивний і кумулятивний, що підтримує сталість порядку та поступовість розвитку [8, с. 378]. Тому будь-які радикальні кризи, особливо повномасштабна війна, докорінно змінюють як зміст, так і функції цих категорій.

Війна ж виступає універсальним і інтегральним конструктором, що одночасно впливає на всіх і кожного, охоплюючи всі сфери суспільної організації – політичну, економічну, соціальну, культурно-ментальну, психологічну, комунікаційну та регуляторно-правову.

Висновки

З'ясовано, що повномасштабна війна, охоплюючи всі сфери суспільної організації – політичну, економічну, культурну, правову й комунікативну – суттєво трансформує базові філософські категорії власності, багатства і заможності, виводячи їх за межі традиційного правового та економічного розуміння й наповнюючи новими, ситуативними, символічно-соціальними змістами. Власність постає не лише як юридично визнане володіння, але як форма соціального впорядкування, маркер індивідуальної стабільності та символічної закріпленості у соціальній структурі. Багатство більше не зводиться до сукупності матеріальних благ, а перетворюється на метафізичну категорію надлишковості, потенціалу впливу та автономії, яка слугує індикатором соціальної дистанції та символічного престижу. Заможність, у

свою чергу, фіксує не лише рівень життєвої забезпеченості, а радше етичну норму допустимого добробуту, що визначає соціально прийнятну межу впорядкованості буття та повсякденного спокою. Війна зумовлює розриви між цими категоріями, внаслідок чого заможність більше не потребує об'єктної власності, а багатство – стабільного правового титулу. Ці зміщення свідчать про глибоку реконфігурацію соціальної онтології, в межах якої економічна структура переплетена з моральною оцінкою, а суспільна стабільність більше залежить від ситуативної довіри, солідарності та символічних практик, ніж від юридично оформленого майнового володіння. Отже, війна не лише дестабілізує структури власності й соціальної ієрархії, а й відкриває простір для філософського переосмислення соціальних основ буття, виводячи категорії власності, багатства і заможності в простір морально-сислової та політико-антропологічної рефлексії.

Список посилань

1. Коростильов Г. Л. Соціально-філософський аналіз сучасної IV-ої світової гібридної війни. Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. 2024. № 1. С. 32–35.
2. Українське суспільство в умовах війни 2022: монографія / за наук. ред. Є. Головахи; Ін-т соціології НАН України. Київ: ІС НАНУ, 2022. 384 с.
3. Букіна Т., Ямпольць П. Філософія війни і миру у XXI столітті. Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічних студій. 2024. Вип. 55. С. 19–25.
4. Козловець М. А. Сенс ідентичності в умовах воєнного стану. Наукові горизонти. 2023. № 3 (30). С. 80–87.
5. Онтологія війни: український вимір: колективна монографія / за ред. В. І. Лича. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2023. 542 с.
6. Паніна І. Г. Дослідження миру: основні теоретичні перспективи. Політичне життя. 2022. № 1. С. 92–104.
7. Hegel, G. W. F. *Philosophy of Right* / Trans. by H. B. Nisbet. Oxford: Oxford University Press, 1991. 304 p.
8. Piketty, T. *Capital in the Twenty-First Century* / Trans. by Arthur Goldhammer. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2014. 624 p.
9. North, D. C. *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. 304 p.
10. Veblen T. *The Theory of the Leisure Class* / trans. by unknown. New York: Dover Publications, 2007. 261 p.
11. Sen, A. K. *Development as Freedom*. New York: Knopf, 1999. 330 p.

References

1. Korostylov, H. L. (2024). Sotsialno-filosofskyi analiz suchasnoyi IV-oyi svitovoyi hibrydnoyi viyny [Social and Philosophical Analysis of the Modern Fourth World Hybrid War]. *Visnyk NTU "KhPI". Seriya: Aktualni problemy rozvytku ukrayinskoho suspilstva*, (1), 32–35. [in Ukrainian].
2. Holovakha, Ye. (Ed.). (2022). *Ukrayinske suspilstvo v umovakh viyny 2022: Monohrafiya* [Ukrainian Society in the Conditions of the 2022 War: Monograph]. Kyiv: IS NANU, 384 p. [in Ukrainian].
3. Bukina, T., & Yampoliets, P. (2024). *Filosofiya viyny i myru u XXI stolitti* [Philosophy of War and Peace in the 21st Century]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya filosofsko-politohichnykh studiy*, (55), 19–25. [in Ukrainian].
4. Kozlovets, M. A. (2023). *Sens identychnosti v umovakh voyennoho stanu* [The Meaning of Identity in Martial Law Conditions]. *Naukovi horyzonty*, 3 (30), 80–87. [in Ukrainian].
5. Lych, V. I. (Ed.). (2023). *Ontolohiya viyny: Ukrayinsky vymir: Kolektyvna monohrafiya* [Ontology of War: The Ukrainian Dimension: Collective Monograph]. Kyiv: NPU imeni M. P. Drahomanova, 542 p. [in Ukrainian].
6. Panina, I. H. (2022). *Doslidzhennya myru: osnovni teoretychni perspektyvy* [Peace Studies: Main Theoretical Perspectives]. *Politychne zhyttya*, (1), 92–104. [in Ukrainian].
7. Hegel, G. W. F. (1991). *Philosophy of Right* (H. B. Nisbet, Trans.). Oxford: Oxford University Press, 304 p.
8. Piketty, T. (2014). *Capital in the Twenty-First Century* (A. Goldhammer, Trans.). Cambridge, MA: Harvard University Press, 624 p.
9. North, D. C. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge: Cambridge University Press, 304 p.
10. Veblen, T. (2007). *The Theory of the Leisure Class*. New York: Dover Publications, 261 p.
11. Sen, A. K. (1999). *Development as Freedom*. New York: Knopf, 330 p.

Bogdan Padalko

*PhD-student of Department of Philosophy of Humanities,
Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)*

<https://orcid.org/0009-0008-5494-4257>

e-mail: padalko.bogdan@gmail.com

**SOCIAL-PHILOSOPHICAL RECONSIDERATION OF THE
CONCEPTS OF PROPERTY, WEALTH AND PROFITABILITY IN
THE CONDITIONS OF WAR**

Abstract

It has been demonstrated that the full-scale war initiated by the Russian Federation against Ukraine radically transforms the fundamental philosophical categories of social being—particularly those of property, wealth, and well-being—by displacing them beyond traditional legal and economic definitions and imbuing them with new situational, symbolic, and normative-value meanings. War is presented as a universal social construct that simultaneously affects institutional structures and everyday experience, prompting a reassessment of the concepts of stability, legitimacy, and prosperity.

The triadic nature of these categories has been revealed, each of which operates within philosophical, societal, and sociocultural discourses. Property is interpreted not merely as a formalized right but as a form of social ordering that marks individual belonging, identity, and moral legitimacy. Wealth is conceptualized as the potential for surplus accumulation, signifying the capacity for influence, autonomy, and symbolic domination. Well-being emerges as a normatively acceptable threshold of sufficiency that shapes the image of an orderly life, social acceptability, and moral self-realization.

It has been substantiated that war disrupts the traditional balance between these categories: well-being is increasingly detached from material property, wealth loses its juridical solidity, and property itself no longer guarantees prosperity. Instead, situational security, access to public resources, and the capacity for symbolic positioning in society gain importance. This

transformation indicates a shift toward a new social ontology, characterized by flexible, adaptive, and unstable forms of legitimation.

Profound contradictions between public perceptions of wealth, property, and well-being have been identified, manifesting in status paradoxes, moral ambivalence, and a loss of trust in traditional social hierarchies. These contradictions stem from a rupture between normative expectations and actual social practice—especially intensified in wartime conditions.

The study has analyzed how the aforementioned categories function across various discursive dimensions, ranging from the philosophical-ontological (as forms of being) to the everyday-cultural (as notions of “a proper life”).

Keywords: property, wealth, well-being, philosophy of war, social ontology, transformation, norm of sufficiency.

Стаття надійшла до редакції 24.02.25

© Падалко Б. О., 2025